

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 25.

У НОВОМ САДУ 19. ЈУНИЈА 1886.

ГОД. II.

РЕФЛЕКСИЈЕ ПРИ ЗАХОДУ СУНЦА.



а обронку хоризонта плава
Светло сунце најлак ишчезава,
Па се чини к'о да за брег тоне.

По небу се румен разастире,
А на земљи жагор изумире,
И чобани стада кући гоне.

Цвркут тица све слабији бива,
А сутон се шири преко њива,
Све се мири, све се утишава.

Опустела и немирна река,
Тек по који рибар из далека
Прође с чамцем без лупе, без јава.

Све изгледа тихо и суморно,
Све изгледа тешко и уморно,
Све изгледа немо, замишљено.

Сунца сасвим са обзора неста,
И небо се руменити преста,
Све остаде мраком покривено.

Неста дана и видеља сјајна,
Неста светског шаренила бајна,
Све обузе тама и тишина.

Тајанствена унилоост овлада,
К'о у срцу, кад је пуно јада,
Кад га мине срећа и милина.

Као срце, кад му нада клоне,
Као срце, кад у јад потоне,
Тако земља изгледа у ноћи.

Али сутра, чим зора заплави,
Сав ће блесак опет да се јави,
Са даном ће и нов живот доћи.

Чим на небу зорица заруди,
Свет ће вес'о из сна да се буди,
Све ће живо сунце да поздравља.

Сва ће туга за часак да мине,
Као срце, кад му нада сине,
К'о кад нам се нова срећа јавља.

Е тако се све мења у свету
Час је срећа у потпуном цвету,
А час јади на место ње стану.

Часом сунце огрева и сија,
Часом срце срећа обавија,
Часом ноћи и јади настану.

Ал иза њих опет срећа дође,
Све за мало потраје па прође,
Ништа стално ни вечито није.

Срце моје, окани се јада!
Сваки треба бољем да се нада,
И ко плаче, треба да се смије.

Вл. М. Јовановић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧИО ПАЦТА ПОПОВИЋ.

(Наставак.)

16. Дан расстанка.



Старо лане свети се.
Већ је све село знало, да ће чича Јова и
Пера у Сегедин ићи.
Сирома чича Јова! Таква поштена душа,

говорио је бољи свет у селу, а и Пера није тако
неваљао. Младост, лудост. Могао би од нега још
човек бити. Него ко је то њих тужио Радаји? О
том се у селу разбијала глава. Једни су говорили,
да је то нарадило оно писмо крчмарево, а други,

да је то писар из освете учинио. Ово се последње могло веровати и с тога, што је она намигуша, што је с Пером спрегла била, ишла од рогља до рогља и светила се Пери: „Тако му и треба, врат скрхао у Сегедину, лопов један!“ Па још јој и то није доста било, него је нашла две три њојзи равне друге, па су срочиле и певале поред Перине куће ову песму:

„Сегедину, моје лепо цвеће,
По теби ће мој дилбер да шеће.
Нека шеће, кад менека пеће“

Бештија, знала је за тајне крчмарице Маре, па их је јамачно одала писару, а овај Радаји.

Пера је хтео да изађе на сокак, па да умлати ту змију погану, да бар зна, вели, зашто ће у Сегедин; али му отац не даде.

Опраштање с милима.

Време је већ било да се полази. Ту је чича Јова са женом и сином, а ту су и сви суседови. Чича Јова је с њима читава века живио лепо, па је хтео и да се растане лепо; а што сусед Гавра не да своју кћер за Перу, за то ћемо лако; док је момака биће девојака. Коњи су упрегнути, само да се седа на кола. Чича Јова није нимало ни поплашен, ни жалостив, ни зловољан, а ни сусед није, па, за чудо, ни на матери Периној ни на жени суседовој не види се никакве велике жалости ни зебње, само су Пера и Миленка као утучени. Као да му је већ прочитана сентенција на смрт, па хоће да се пење, не на кола, него — на вешала, тако је изгледао. Пољубио је најпре матер и суседа и жену му у руку и рекао им: „Опростите ми!“ а кад је погледао у Миленку, он је јакнуо:

— А шта ће с тобом бити?!

— Умрећу! рекла је несудбена невеста и пала је од бола на земљу.

Чича Јова је подиже, па је потеши:

— Не бој се, дете моје, док је чича-Јове; све ће добро бити.

— Идем и ја с вама, свиснућу без вас.

— Не може бити.

Пера је сад позвао слугу да седа.

— Шта ће нам? пита чича.

— А да ко ће кола дотерати, ако ми тамо останемо?

— Шта ће нам и кола; ако нас нема, нек ништа нема, одговорио је чича; али где је кураж, јуначе мајчин; је ли, то је мало страшније, него ићи на очев таван и у шталу комшинску; али не бој се, ваљда то још није смак света.

— Не бој се, синко, није то тако страшно, као што изгледа, још то све може на смеј и весеље изаћи, додао је сусед.

Чича Јова је узео за уздице и јавио коње: хајд, и ови кренуше.

Миленка је потрчала за коли и вриснула, као да јој заручника у руку спуштају; била се у прси, дерала је хаљине на себи и чупала косу своју.

Заиста тешке жалости у те девојке! Изгледа нам, да је Миленка већма жалила за Пером него млада Ђурђевица за погинулим јунаком својим. Да што Пери буде, да ли би, боже мој, Миленка себи очи ископала!

— Чувајте Миленку! викнуо је Пера, кад су за рогаљ замотавали.

— Не бој се! Срећан вам пут!

17. Отровнице.

Још Пера није ни иза села изашао а вармејски момци ухватише Јулу Гргину, што се мало час светила Пери, и однеше је заједно са Стевом писарем у Сегедин.

Да видимо дакле, зашто је Јула у Сегедин однешена.

Крчмарица Мара, Бог јој платио боље по Радаја, трговала је са образом девојака сеоских, и да не би било трага тој гадној трговини, давала им је које-какве траве да пију и таманила пород у зачетку. Ако то није могла, онда га је склањала са света по доласку на свет. То је исто радила и са новинама, које су хтеле да дуже буду младе. Многе од тих несретница предуравале су а многе и главом платиле, а друкчије није могло ни бити. Лекари доказују, да у три случаја једна мора главом платити а две остати богаљи, ниједна не остане дакле здрава читава. Баш тим, што раде да лепе остану, пожгаде се као старе бабе.

Пре месец дана, но што су Јулу однели у Сегедин, саранили су једну младу, за коју се говорили, да јој је крчмарица Мара давала којешта да пије. Дете је у утроби материној од отрова угнуло, па се у живој матери напело, те тако и њу удавило.

Кад су однели сеш-Јулу и писара, дошла је комисија, ископала ту младу и нашла, да је заиста дете отровано. Крчмарица Мара казала је Радаји за младу и за отров, што јој је дала. Казала је она њему и за сто других злочина својих, али овај је скорашњи, и још један, за који ћемо после чути. Још су две отровнице у томе месту биле, по једна је за времена побегла у Србију, где Радаја не суди, а друга је отишла на онај свет, где ће се и Радаји судити. То је била нововерка, сентешка, тако звана баба Мака. То је тек била права морија дечија. Што није могла потаманити травом, то је таманила ватром. Када се упркос њеним чинима роди дете, она зажари пећ тако, да се цигље као гвожђе усијају,

па га баци у пећ и изгори. Страхоте, што их човек не уме исписати, причала је та грдоба паклена. На стотину деце поубијала је она свога века. Само тридесет их је живих испекла. „Буди Бог самном“, говорила је она, „сама видим, да сам гора од звери била. Као кромпир какав бацала сам их живе у пећ и онда жарилом по пећи гурала, да се што пре испрже; да ми је пало на ум, мислим, да би их печене и јести могла. Те писке и вриске, то жив човек не би могао издржати; али мени је то било као каква песма, ја сам их гурала жарачем, да што већма циче. Често ми је пута које старије пружило ручице и насмешило се на мене, а ја сам га за перчин па у пећ. Било их је тако лепих, да се нисам могла уздржати, да их не пољубим; али сам их зато опет спратила у пећ, као и оне највеће гадове. Кад ваше матере не жале за вама, што ћу ја да кукам; кад се нисте имали код кога родити, нисте се требали ни родити.“

Пред смрт се повратила у стару веру, исповедила се свештенику, но овај је није причестио, није јој могао опростити такве црне грехе; та ни сам јој Бог не може опростити.

Боловала је дуго и тешко. У болести је непрестано тражила опроштаја: ко би ме опростио, ко би ме опростио? Није могао нико; отишла је на онај свет без утехе духовне у најстрашнијем очајању а уз проклетство свију честитих матера.

Од те паклене фурије учила се занату и крчмарица Мара. Она је сеш-Јулу свезала са писарем и по том удавила јој дете и закопала га негде у башти својој. За то дете је Јула у Сегедин однешена. Крчмарица Мара и то је одала.

Те три вештице у селу чича-Јовином помориле су на три четири стотине душа. Доказ је томе, што откако је нов парох дошао, који мотри, да се не појаве нове отровнице, и откако оних трију нема, нарастао је број душа тиме, што се више роде него умиру, са 1660 на 2040.

Пазите, господо свештеници, на такве несреће и немајте милосрђа но и врачару и ону, што тражи враџбину, пријављујте криминалном суду. Тиме ћете задобити двоје. Код бога души места а код народа љубави и поштовања. И једно и друго не да се исплатити.

18. У Сегедину.

Најстрашније искушење.

Чича Јова задржао се један дан у Сенти у гостима па су тако сеш-Јула и господин писар од њега један дан пре стигли у Сегедин.

Ваш кад је чича Јова стигао с Пером у град, где је Радајин суд био, излазио је из капије, на којој је

стража стојала, писар њихов жут, исцеђен као исисан лимун.

— А зар ћеш и ти, Перо, наопако овамо?

— Да, брате, опрости ми, што сам те увредио.

— Бог нека ти буде милостив а ја ти опраштам.

— А шта си ти ту тражио, господине, зашта још Пера писара.

— Синоћ ме донеше с Јулом. Крчмарица Мара удавила је дете њено, за које је казала да је Јула самном родила. Ја нисам знао, да је Јула у другом стању била, ни да је родила. Додуше, она је то потврдила, али је признала, да је дала дете Мари, да га удави. И тако је Јула осуђена на пет година робије — на више није с тога, што су јој одбили много на младост, те се, као што се каже у пресуди, надају, да се она још може поправити и добра мати бити, а крчмарица Мара сад је баш обешена. Мени је то била каштига, што сам морао гледати како је вешају.

— Па да ли је Јула и мене што уплећала?

— Није.

— Стани, молим те, кажи ми још што, јеси ли дознао што за писмено крчмара Сава?

— Та могу ти и то казати. Тамо сам видео и оно писмено Савино. То писмено однесено је Радаји с крчмарицом Маром; тада су га нашли код ње, но није истина оно, што се пронео глас, да је крчмар Сава у њему све хуље, што су њему долазиле, пописао, него је то заиста тестаменат Савин. У том писму каже Сава, да он за то, да покаје душу своју, што је момке и девојке из кола у његовој крчми на зло наводио, оставља црквеној општини нашој све своје имање, да она или поред школе или ма у самој порти направи игралиште, на ком не сме бити ни крчмара ни пића, а што претече, то да се сваке године десет девојкама, које су најбољег владања и које знају лепо читати и писати и у веронауци одличног су успеха, што ће све пресудити комисија, у којој су парох учитељ и тотор, обеси по један сеферин на белој широкој свиленој пантљини, да га носе као што се ордени носе; јер то ће и бити ордени, накити, за невиност. Мати твоја, Перо, толико је придиковала по селу о том игралишту, да је то и крчмар Сава за добро нашао и ето наредио да се подигне.

Писар је хтео да иде даље али га Пера није пустио.

— Стани, молим те, реци ми још и то, како је тамо унутри?

— Не питај, знаћеш, ако останеш жив; али нећеш ником казати.

За дивно чудо, да ниједан, који је од Радаје изашао, неће да приповеда, каква је тамо

инквизиција. Мора да их је страшно заплашио, кад ни сад, после толико година, неће да приповедају. Кад дакле они, што су тамо били, неће или не могу ништа да кажу о начину, како је Радаја водио истрагу, не можемо ни ми. Толико можемо рећи, да оне страхоте, о којима су на пољу гатали, учиниште те је Пери крв у жилама умрла. Скаменио се па не може да крочи.

— Збогом, брате, време је, да идем унутра, рекао је писар и пружио руку Пери, но овај не може да своју руку дигне, узела му се од страха, па једва одговори:

— Збогом!

Кад је писар отишао, пријави се чича Јова стражару. Стражар га упути каплару дневничару. Овај га запита, шта хоће.

— Та ето добили смо ова два писмена одатле из Сегедина.

Каплар узме писмена, прогледи их, па се грохотом насмеја.

— Та то су писмена од финансијске дирекције. Једно је на Перу Прерадова, да плати порез, што је насљедио од ујака двадесет ланаца земље а друго на Јову Прерадова, да плати порез, што је купио ватрењачу неку. Ко је, бога вам, људи, вас овамо у овај пакао упутио? Ено она велика кућа тамо, оно је финансијска дирекција. Онамо ви идите. А друго не треба ни тамо. Тамо су само прорачунали колико треба да платите, а то се плаћа у вашем краљевском порезном звању. Идите ви, људи, с богом управо кући својој.

Чича Јова се насмешио само. Знао је он, шта пише у тим писмима. Казао је њему домин; али хтео је Пери и ту најстрашнију лекцију да даде. Нека знаде, шта му страх ваљаде. Нек види, шта све крађа за собом носи.

(Свршиће се.)

М И Л К О

И даха на мору; већ кô чело њено
Бјеше силно море миру посвећено.
Љубјасмо се жарко! — Око малог брода,
С ким лутасмо млади, шикћала је вода
Као небројени љушци; ној на крилу
Лежаше ми глава, и у њему милу
Зјеницу сам гледô, гдје се небо свило,
Гдје се модро море мирно зрцалило.
Ох, како сам красно у слатку бистрину
Њеног ока читô сву морску дубину.
Обадва мучасмо; само њена мала
Ручица је каткад по мору пљускала:
Смијала се млада, кад би ми све лице
Пошкропиле оне сребрне капљице!
Ох, како смо мирно посред мора стали,
Блажени, и сами, сами! нит смо знали,
Да је сврхе свему; да ће једном престат
На пучини покој; да ће једном нестат
У срцу живота; да ће пукнут чаша,
Гдје је жедно пила бујна младост наша!

Шта је данас, Милко? Можда крута зима
Простире се данас теби пред очима;
Ах! можда онако л'јепа више н'јеси!
Можда си несретна! Можда мртва јеси!
А ја још путујем путем лидог жића;
Ја уморни путник не налазим пића
Овој вјечној жеђи, што ми душу дави,

И грозници грдној, што ми ври у глави.
Мира немам, Милко, ни сретнога дана
При лажном весељу љуцкога благодана!
Мира немам; живим осамљен на св'јету;
Вјеру сам срушио, с њом и наду свету;
Растукô сам олтар, и од светог плама
Студени пепео газим под ногама,
Инак још се борим; груди боја ишту,
А ја ћу их казат голе на бојишту
Крвавом. На кланцу сам ћу, Милко, стати,
Ал се љуцком стоком нећу пом'јешати.

Љубјасмо се жарко!

Још се сјећам сада
Оних тренутака, кад је златна нада
С нама младим хтјела по мору да лута,
Да нас сретне вјерно прати!

Кол'ко пута
Сад, када ме живот мори, када стојим
У самоћи моје собице, кад бројим
Трептећим бројев'ма, што ми душу сјеку,
Ове мутне часе, што ми редом теку
Пред очима мучним као мутни вали
Пред сјетном и хладном ст'јеном на обали,
Тад мислим: на мору кад сам с тобом стао,
У срећу сам само онда вјеровао! —
Па при успомени оне давне среће
Низ мртви ми образ тајна суза тече!

Јосип Берса.

ИРИНА.

Н О В Е Л А С В А Т О П Л У К А Ч Е Х А .

ПРЕВЕО П. ПАДЕЈСКИ.

(Наставак.)



Амо затекну све у најбољем нареду. Сви ормани бежу отворени а у одељењима су стајале и лежале књиге, као војници усред боја. Па и на патосу и на наслоњачи их је било; међу њима било је и глобуса, карата, слика у оквиру, мачева, оборених кипова, цирклова, музикалних инструмената и других стародревности. А све то беше превучено паучином и прашином тако, да се једва разазнавала дебела слова на корицама и боја на сливама.

У једном издушку пред прозором стајала је висока црна, кожом превучена наслоњача, крај ње на земљи лежала је отворена књига.

Управитељ пружи руку к наслоњачи и свечаним гласом рекне: „глете само, на тој је столици ударила грофа Јулијана капља, глава му пала на груди, руке на страну бачене, као да је у читању заспао. Од тог времена, како смо га одавде мртва изнели, није још нико унутра завирио; ништа није дирнуто; све је остало, како се у последњем тренутку његовог живота нашло.“

Чудно се Свеслав осећао и освртао по соби. Чинило му се, да из свег тог види, каква је личност покојник био. Међу тим разбацаним књигама претила је рука човека, који ни са собом ни са светом није био задовољан.

Па шта је у љутој грозници тражио у тим хартијама? Можда решење сумње, која му је душу цепала или заборав тешког греха или изгубљену срећу живота?

Живо га је себи преставио, како је тамо у наслоњачи с бледим лицем и ватреним очима седио и у боном гњеву превртао пожутеле листове од књиге. Можда је и нашао, што је тражио, пре него што му је неумитна смрт главу на груди притисла и књигу на веки из руку отргнула?

Преко воље приђе Свеслав столици и подигне књигу, која је ту отворена лежала. Био је Русо. Особита лектира за грофа!

Чисто равнодушно је Свеслав превртао листове, а онда ће упитати: „је ли гроф Јулијан био ожењен?“

„Није. Умрло је без жене, без деце, без теста-мента, а велико његово имање наследи по закону узнесени му брат, садањи поседник орловског замка, господин гроф Артур.“

Свеслав преврташе листове и даље, а мало затим упита опет: „покојник је сигурно врло волио науку?“

„На сваки начин“, одговори управитељ, „последње

дане живота је скоро међу књигама провео. Ту је седио од јутра до мрака, ни с ким није ни речи проговорио а к себи није пуштао никог. Више пута по цео дан није ништа јео. Каткад даде најсрчанијег коња оседлати, баци се на њега и јури по пољима, у црној ноћи, по највећем пљуску. Летио је као стрела и по шуми и ливади, преко вода и јаруга, да се сваки жив све чудило и крстио, кад га је видио. Говори се, да му је младост врло бурна била; истина је то, да је за млађих година далеко, далеко путовао, код дама у великој части био и да је око себе увек весело, пријатељско друштво имао. Живио је усамљен, да кажем, као чудан особењак.“

„А шта је био узрок тој промени?“

Управитељ слегну раменима, лицу даде особит израз и рече: „а ко ће то знати? Разлога не знам, само нешто држим, али у том се човек често превари. Грофовски карактери нису по нашој обичној шаблони. Код њих је јача светлост — а јача и сен. Можда каква неиспуњена страст, горка превара —“ Управитељ брзо ућути, лице му доби још укоченији изглед него пре, као да се поправити хтеде, што је мало одступио од границе хладног, званичног достојанства. Подигне браду опет високо над пошом и наместивши лепу маншету, настави: „но, оставимо на миру, што су врата грофове раке на веки затворила. Ја сам вас довео на место, где ћете одсад имати посла; у тим просторијама сте ви неограничен господар. Чим куцне дванаест сахата, иде се на ручак, међутим ће се и звонцетом јавити.“

После тих речи удали се одмереним корацима. — Свеслав оста сам посред књига, над чијим листовима му се чинило да још дршће и дише бурни дух, који их је пре узалуд превртао. Мислио је, да ће учинити грех, ако све то у ред постави, чинило му се да сваком књигом, коју остави на своје место, брише по једну црту неиспитаног његовог карактера и, кад се све сабију у неме редове, да нико више неће проговорити о грофу Јулијану, те ће тако и последњег трага његовог на веки нестати са лица земље.

Па шта је био тај гроф Јулијан? Можда обичан, преживели особењак, можда научењак из забаве и мароте, каквих стотинама имаде, можда достојан члан свог staleжа, који је за љубав новине скупљао и збирао књиге место дула и оружја. Али млада се фантазија Свеслављева противила таквим сликама, те претвори ту тајанствену таму, која овияше грофа Јулијана, у глоријолу ретког, силног духа.

Случајно се нагне над прашњави гитар, који је на земљи под гомилом књига лежао. Удари прстом у струну, која тако тужно и жалосно одјекну, као плач из дубине очајне душе и Свеслав се мораде баш и нехотице осврнути. Учинило му се, да је тај тужни звук са старе црне столице код прозора јекнуо.

Тај звук је направио преврат и у његовим мислима. Насмеја се на спиритистичко расположење својих мисли, остави гитар у један угао и седне немариш у црну наслоњачу.

Али Русо, кога је сад у руци држао, одведе га брзо на старе мисли. Гле! шану му геније-бранилац романтике на ухо: гроф, који је умрo с Русовљевим делом у руци, није спадао међу толике обичне људе племићког клуба.

„Баш ћу и друге књиге да прегледим“, говорио је Свеслав у себи. „Из карактера књижнице најјасније ћу познати карактер збирачев.“

Приђе једној прегради, коју је рука покојникова најбоље уредила. Русо, Волтер, Дидеро, Мирабо — све муња за муњом, које очистиле загушљиви ваздух европског друштва, све зрак за зраком на истоку сунца, које сину новом добу.

Шта је сад то? Књига без натписа на корицама, без натписа на првој страни. То је неки писан дневник.

Почиње овако:

„До сто врага, чим да прекратим то мало времена? Рекао бих, да казаљка на сату стоји, па опет ми се подсмева својим тик-так, тик-так. Тај ми се украс ни најмање не допада; сад ми је жао, што сам жртвовао свој месечни приход. Како је ту неукусно изрезана реч Јулијан —

„А, то је његов сопствени дневник?“ повиче Свеслав радостан. „То је најбољи кључ, да дођем до решења загонетке!“

Оде к црној наслоњачи, намести се по својој вољи и почне даље радознано читати.

„Шта да радим до вечери? — настављао је грофов дневник. — Да нишем сестри Меланији? Да играм биљара с младим попом? Да се на слабом рибарском чуну пустим с Јаковом на језеро и да му на лицу читаву скалу смртног страха испитујем?“

Тако ми бога, само необичан чар био је у стању, да ме, кад сам летио у мило наручје Лутеције, привеже за тај комад зеленила, које је између стена запало, где лакоми плебејци, као пауци, вребају на обожатеље дивне природе, кад залутају! Ха, сад ми дође у главу! Што не бих прибележио, кад већ имам дневник и оловку у руци, укратко догађаје последњих дана? Из тих би се лако развила занимљива новела! Књижевнички ме шпорт примамљује на нешто ново. А што је најлепше: моји бојажљиви

покушаји прецветаће и премирисати, као и љубичице, што су међу листовима ове књиге, коју ни једна непозвана рука отворила није. Дакле, без експозиције!

Враћао сам се са излета у горе. Ишао сам ногу пред ногу и гледао сад лево, сад десно, а у себи се радовао, што ће сутрашњи дан променити те неспорне швајцарске кулисе у дивне палате секванског Вавилона. Међу кућама и вилама, са чврсто затвореним прозорима и вратима, особито ми падне у очи ниски кућерак, чији се зидови једва видили у бујном лознику. Испред њега је био леп врт у пуном пролетњем цвету.

Посред тих светлих, живих боја цвећа, преко ког су прелетали лептирићи, видео се млад, непогнут човек, у простом, црном оделу. У рукама је држао ашов, а лице му беше бледо, пуно изражаја. Хтео не хтео, морао га погледати и рад си да откријеш необичну мисао, која га је сасвим од других оделила и која га покрива тајанственом атмосфером, као глорија главе светаца. Црте таквог лица дубоко су у памети.

Све ми се чини, да пред собом гледим над тим листовима то намрштено лице, више оригинално него што је лепо, с неким одлучним пркосом на устима и обрвама, са оком далеко упртим. Чини ми се, да бих црту по црту могао ту оригиналну главу с разбарушеном косом нацртати, а опет осећам, да не бих био у стању да те црте оним мислима задахнем, које су га тако интересантним правиле.

Ишао сам баш около бојадисаних летава, којим је башта лепо заграђена била. Бат мога коња по рђавом путу не пробуди човека из дубока сна.

У том се указа на степеницама, које су водиле из куће у башту, и друга особа. Била је то девојка ванредне лепоте. Чисто је полетала на крајевима ружичастих паучица, у неком фантастичком оделу светлих, веселих боја, вита тела, лака хода, бујних груди, муњевитих очица, рујна лица и усница, на којима се слабак осмејак љуљускао, била је — баш не знам, како да кажем — као краљица лептирова.

Привуче се до човека с ашовом а стојећи на прстима, заклопи му нежним ручицама очи.

Човек се мало окрене, али ипак не ослободи главу из мила загрљаја! То је био чудан пар! Та лепа девојачка слика, весела и светла, пуна шале и весеља, а под меким, нежним прстићима бледи образи и упорне уснице, над њима суморно чело и дивља, разбарушена коса, — поред нежна, љуска цвета тај грдни, неотесани пањ!

Не потраја дуго а човек пусти ашов, стисне јој ручице и окренувши се прозбори јој: „чуо сам те још из далека.“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„О, ти филозофе, ти чујеш и како трава расте“, одговори му она с веселим осмејком.

На такав приказ морао сам баш коња зауставити. Кад ми речи — а биле су ческе — до ушију допреше, брже боље употребим ту лепу прилику.

Скинем учтиво шешир и повичем у башту: „Здраво да сте, земљаци!“ Не знам, да ли сам их као што треба ословио, али ми не дође ништа друго у памет из идијома мојих славних предака.

На мој глас се обоје тргоше и погледаше према мени. Човек ме мало љубопитно и неповерљиво мерио, а онда се слободно приближи загради. Девојка остане, где је и била. У неприлици мало је поцрвенила, али је ипак милокрвно на мене погледала.

„Хвала, господине!“ рече ми човек мирно и дода: „из Ческе?“

„Ваш из отаџбине Већеслава. Нисам се ни надао, да ћу у овом изгубљеном куту Хелвенције материнске гласе чути.“

„И ми се ретко виђамо са земљацима“, примети човек сухопарно.

У опште сам приметити, да га изненадни сусрет са земљаком није баш обрадовао. Но ја се нисам дао од тог застрашити. Неки унутарњи глас ме подбадао, да се и преко воље приближим тој девојци, баш преко воље њеног чудног друга.

„Па откуд ви у том удаљеном крају?“ упитам га даље.

„Ја сам ту већ више година“, одговори ми с неким избегавањем.

„Па лепо сте се ту сместили. Гле, каква красна алтеа!“ додам дипломатски и као стрела скочим с коња, да се изблizza задивим цветицу.

Сад не остаде упорном земљаку ништа, већ да ме учтиво позове у башту. Вежем коња за једну летву и уђем унутра.

Тамна ми је нека мисао говорила, да се најстрожије инкогнито држим. Па и мој домаћин не нађе за добро, да себе или своју другу прикаже.

Та ми се приближи сама с природном грацијозношћу, пружи ми нежну ручицу и прозбори: „добро дошли, господине!“

(Наставиће се.)

СУМОРАН ДАН.

Киша сипи . . . У даљини
Повила се магла густа;
Дан пролази у тишини,
Гора нема, поља пуста —
У мртвилу све почива,
Нигди нема створа жива.

Свуда пустош и досада
Царује и влада;

Лозница 5. јуна 1886 год.

Нити срце што-год жели,
Нит се чему нада.

Расејано поглед блуди,
Тромо иду часи,
Из даљине звоно гуди,
Разлежу се гласи

Одјекују на далеко . . .
Мора да је умрло неко.

Војислав.

ИЗ СТАРОГ ВЕКА.

I. ПРВО ОГЊИШТЕ.



Пред влажном пећином у великој стени седила је на грубом камену звездока Сила, недоглед Лојових жеља. У наручју је држала своје ббно чедо, увијено у меке животињске коже.

Лице ббног детета било је знојавно, као зидови пећине на великој врућини; а дисање му је било врело и испрекидано, као у јеленчета, које ловци гоне.

Мати га је мирно љуљала на крилу; час по га је пољупцима умиривала, кад је почело горко јецати и стењати; а уз то је од Бога живота молила милост за своје чедо.

— Отићиће ми и дете за оцем својим, Јојо, —

рече тужно човеку, који је уз њу стајао; па кад и њега изгубим, нашто да ја још живим?

— Не говори тако, Сило; видиш, и дрво изгуби свој плод, али роди на њему наново други; тица, кад јој излете тичићи, гради себи ново гнездо и наново лезде; а и мала травка доноси сваке године ново семе; па зар само ти да се не умеш утешити? — рече човек, и звук дубоког му гласа помеша се са песмом мале тичице, која је на грани певала.

Прастарa шума орила се од умилне песме тица певачица, а велики су лептири летели по плавоме зраку, као да цвеће лети; тако су облетали и вијали један другог око Силе; час по су слетили да се играју чело њених ногу са меком травом и ша-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

реним цвећем, час по су опет прнули у ваздух да се надлећу.

Јојо им је завидио; сео је на земљу код њених ногу, можда да јој боље види лице и наставио је прекинути разговор.

— Колико пута да ти још кажем, колико пута да те још молим: пођи замном! Буди ми друга! Зашто се бориш тако сама са животом? Није то за тако слабо створење, да лута по пустој шуми, тражећи хране; бодљика ти раскрвави тело, из траве ти се може змија обавити око ноге и ујести те отровним зубом; може те напасти гладна звер; немаш никог, ко би те бранио. Зашто живиш тако усамљена? Откад је Велики Дух одазвао између нас оца твога детета, непрестано те молим: буди моја; поделићу с тобом моју пећину, сачуваћу те од сваке беде и опасности; али ти нећеш да ме послушаш; видиш, ја непрестано о теби мислим и све разбирам, како бих ти могао угодити. Гледао сам, како се код животиња мужак улагује женки, како се о својима стара и брине тица; тако сам и ја радио. Сео сам ти код ногу па сам ти се улагивао, и весело сам се играо с тобом; после сам ти начинио мекано гнездо у мојој пећини од сувога лишћа и меких кожа; правно сам ти судове од жуте земље па сам их испарао соком црвеног воћа; покупио сам ти пужеве и шарено камење и застрљо сам ти пећину мирисавом травом; скупио сам воћа и слатког корења, да имамо за зиму; од лепих белих костију изрезао сам ти разне ситне ствари: ходи, буди ми друга. Видиш, Јојо је тако сам, па кад се у сутон кући враћа, носећи на рамених свој лов, не чека га код куће весело лице, не радује се нико лову. Често се љутим на своје суседе: завидим им, што имају жену и децу, па се после сам питам: зар сам ја гори, грђи од њих, да морам тако усамљен, без радости живити?

— Ти си, Јојо, лепши и бољи од свију тих; ти си љубимац Великог Духа, јер много више знаш него твоји суседи; они често стоје зачуђени око твог посла, и хоће да раде за тобом; ти си их научио да праве судове од земље, да праве котарице од прућа, да цеде сладак сок из корења биљних и да углачају ствари од камена. Да си лепши него ма који, казује ти поток, који весело јури доле са стене, а у дољи се рашири, можда само зато, да се, кад онуд прођеш, можеш огледати у њему и да ситни вали и таласи могу шапутати: леп си, Јојо, леп си!

— Сило, Сило, ти тако збориш, па ипак презиреш Јоја? И не жалиш га, што сам самцит уздише тамо крај оне грдне пећине?

— Неће то више дуго трајати; чим ми оздрави дете, бићу твоја. Ти, који толико знаш, изуми штогод, од чега ће ми чедо оздравити, јер све дотле

ти не могу весела друга бити, док видим чедо своје ббно па и у твојој би ми загрљају зебло срце, кад бих чула његов јаук.

— Лути га о стену, па ће одмах оздравити! — викну дивљим грохотом чупави Калар, који је баш онда изишао из густог шипрага и чуо последње речи женине.

Сила се с ужасом окрену од њега.

— А шта је ти опет толико кумиш? — рече чупавац Јоју — зграби је, па је однеси у твоју пећину, нико ти је пеће отети.

— Торњај се одатле! — осече се на њега Јојо, а очи му севнуше к о да ће погледом пробости незваног госта.

Покуњен пође даље Калар, али се пробуди у њему чудноват неки осећај: мржња на Јоја. Мрзио га је зато, што га је Сила волела а осим тога је Јојо био вредан, снажан момак, кога су суседи сви љубили и поштовали. Радо би му наудио, само да је могао, али је морао и сам увидити, да је много слабији од свог противника, а и невешт је до зла бога. Он не уме убити никакву животињу, а онај с дана у дан доноси кући две три, и што преостане меса, подели међу пријатеље, а кости и лене коже задржи и оставља. Шта ли ради с њима?

И Калар се радознало ушуња у пећину Јојову. Није се могао доста начудити. Час је викнуо, час се опет насмејао од чуда, кад је видио zgodна и мека лекаја и турио до лаката руке у хрпу воћа.

Кад се Јојо вратио кући од Силе, затекао је свој стан празан, опљачкан; само је неколико завежљаја траве показивало, да је ту било лекаје, које је он био спремио за своју љубу, да се тамо одмара; нестало је свега, што је он тако брижљиво купио од јутра до мрака знојећи се и мучећи, и што је ноћу при месечини радио, откидајући од себе сан.

Подигао је згрчену песницу а у души му се изроди најгрознији гњев; тешко крадљивцу, ако га ухвати; смождиће га својом тешком сикиром од камена.

Обишао је све суседе, тражио је и цуњао, али све бабадава. Већ је пун месец послао био и последњи свој зрак, да се на земљи у води купа, и обасјао је планине и долине, када је Јојо стигао до пећине Каларове. Нашао га је где спава — на украденим кожама.

Нагнуо се над-а-њ. Сјајни један зрачак увукао се и у ову пећину и Јојо је могао видети лице Каларево. Било је сво умазано од црвеног воћа, а око њега је стајало празно посуђе и пужеви, из којих су румене усне Силине требале окусити слатки сок.

— Пробуди се! — викну громким гласом на спавача, и подиже сикиру да га удари.

Калар се тргну и виде, да му је живот у опа-

сности; скочи на свога непријатеља а страх му улије необичну снагу у мишице. Удари Јђја по руци и овај испусти тешко оружје, али се од силних удараца снажне песнице није умео бранити. Најпосле је морао увидити, да му је противник куд и камо јачи од њега и да ће га савладати. Тада сагне своју крваву главу и падне на колена пред Јђјом.

— Уби ме, ако хоћеш, — стењао је, — у власти ти је, али какву ћеш хасну имати отуд! Калар нема ништа под небом, а ова пећина је гора од твоје. Мрзио сам те и похарао, истина, али ме је твоја тешка рука љуто казнила за то. Нека буде доста, узми све натраг, што је твоје, и опрости сиротом Калару.

— Дивљаче! Сад ме, је ли, преклињеш, јер увиђаш, да ми не можеш ништа наудити? Али нећеш добити милости; уништићу те, мајмуне штетни, да буде за увек осигурано од твојих обесних нападаја гњездо моје тичице, које би можда и други пут опљачкао, кад ја нисам код куће.

— Никад више, Јђјо, никад! Сад сам увидио, да си јачи од мене а и паметнији, јер си умео да пронађеш онога, који ти је штету нанео. Узми ме под заштиту одсад, верно ћу те служити; дај ми јести и заповедај ми. Калар ће показати, да уме и добар бити, само се сад смилуј. Ја ћу те сматрати, као да си ми живот спасао, јер је сад у твојим рукама; молим те, дај ми га натраг.

— Одлази, кукавицо! — рече Јђјо, окрене лице од њега и одгурне га ногом. — Одлази и покупи све, што си ми украо на донеси све у моју пећину. А после, од сутра, кад сване, чувај се, да те не видим више у овом крају, јер ћу ти одсећи руку, ако видим, да кидаш воће са дрвећа, и гурнућу те у реку па ћеш из ње пити; мораш се чистити одавде; не смеш се ранити у мојој близини, крадљивче, који ниси ни од какве хасне, само чиниш штете својим садруговима.

— Немој ме терати одавде; допусти ми, да поправам погрешку своју; бићу ти веран, служићу тебе и твоју Силу; у зеленом ћу јој лишћу доносити првеог воћа и чисте, бистре воде са извора; удеваћу јој у коштану иглу кожу, кад шије, изрезаћу јој оштром мојом каменом бритвом дивљу кожу, кад уехте покрити њоме своје лепо тело; љуљаћу јој плачно дете на рукама, па ћу му доносити беле ситне рибице и жуте тичице из гњезда, да се болесник радује и научи смејати.

— Праштам ти, јер си ми Силу споменуо! Ти ћеш јој служити, док узможеш ноге дизати, доз узможеш мицати рукама; бар ће и од тебе неко имати користи, те нећеш бити земљи тежак. Одлази дакле, покупи све и смести све лепо у мојој пећини.

На ове речи милости Калар наслони обе руке на земљу, подиже ноге горе а главу доле, тринут се преврну, затим скочи и поче се смејати; смеј му је био налик на хрзање, тако да се напољу мајмуни пробудили и почели дерати се и скакати са гране на грану, мислећи да њих ко гони; мислили су, да их каква грдна животиња смотрела па од радости даје тако грозне гласе од себе.

— Још могу живити? Нећеш ме убити? Лепо! — Нека ти свемогући даде много радости; дао ти, да још много пута уживаш самном заједно у сунцу, кад се рађа! Да леп ти је овај живот! Страх ме помислити, да је тако мало фалило па да га изгубим. Хвала ти, што си ми га повратио!

Ето тако је изливао своје осећаје *први слуга* пред господарем својим, док је скупио ствари и лепо их понамештао на старо место. Затим је легао на меку маховину пред улазом у пећину и како се под заштитом Јђјовом осећао сасвим сигуран, тако је дубоко заспао, да га је одјек у бреговима једва могао стићи у хркању.

Јђјо није легао. Потражио је Силу; она је још била будна, бдила је над боним чедом својим. Сирома мали болесник јако се патио. Мали зубићи све су му цвкотали од унутарње зиме, која му је цело тело тресла. Мати је све метла на њега, штогод је имала, и дахом својим хтела је да га загреје.

Кад је Јђјо ушао к њој, из Силиних очију капале су крупне сузе низ образе.

— Шта си ми донео? — запита она. — Шта си пронашао за моје дете? Погле га само, како се пати, како су му удови хладни. О, кад би га још једном могла загрејати; кад бих га могла у животу сачувати, срећа моја, радост моја била би бескрајна. Мисли се, ако ме волеш, изуми какво чаровно средство и моли се у Господа живота, да ми не отме моје мало чедо.

Јђјо није могао да одговори. Сажаљење, узбуђеност одузеше му глас. Сила плаче, пати се а он не може, не уме да јој помогне. Најпосле оде.

Пред пећином је стајао грдан камен. Сила је седла на њему сваки дан те је био застрт сувом травом и маховином; дете се њом играло. Ту се сад спусти Јђјо и наслони тешку главу на обе руке. Из пећине се чуло јецање малага болесника и горки плач несретне матере. Напољу беше све тихо и мирно. Ветрић је разносио пријатни мирис травâ по ваздуху. Шума је дремала, само се каткад чуло, како лупи о земљу који плод, кад спадне с воћке, или дрека које велике тиче, у знак, да је напао који крвожедни непријатељ на гњездо јој. Из густог се шипражја час по помолила глава какве звери; само се две светле тачке видиле тамо, где су јој очи;

стала па гледи у човека, а после се тремо даље од-
шуња. Ноћ је била мрачна а шума тамна, те се није
могао сваки зрачак месечев украсти у њу. По ваз-
духу су летиле светле ситне бубице. Пре је Сила
ватала ове, и задевала их у косу, као неки венац.
Како ли је била лена са тим светлим заром око
главе! При овој мисли јаче закуца заљубљено срце
у Јојовим грудма те је скрштеним рукама молио
свемогућег Духа, да му буде на помоћи па да му
расветли ум, да изнађе, чиме би могао спасти боно
дете. И већ му се учини као да види, како се са
руменим обрашчићима игра у крилу мајке своје, а
њу опет он држи у наручју па сви троје живе сретно
и задовољно.

Тако је сневао, кад наједанпут севну и муња
пројури преко неба; муња, та небеска ватра. Јојо
се сети, како се и он поплашио, кад је муња један-
пут ударила у суво стабло па га запалила; како се
они сви устравили гледајући, како се пламен лелуја
по ваздуху, и тек кад је само жеравица остала, онда
су смели да му се приближе. Како је то било топло,
као летње сунце! Један сусед је хтео да опина то
чудовиште, али једва је турнио руку унутра, тако је
почео јаукати и урлати, да су га остали бацили с
брега доле.

Ватру је после угасио пљусак. Сад је Јојо о том
размишљао, како би добро било, кад би се таква
благодетна ватра могла и у пећину увести, кад би се
могла сачувати од кише, да је не угаси, кад би се
могло пазити на њу и подстицати је сувим гран-
чицама, да никад више не згасне. Пријатна топлота
од ватре опет би улила живота у дете. Дух вру-
ћине би надвладао Духа ладноће и Силино би дете
наново оживило.

Кад је погледао горе к небу, завидно му је, што
има сјајне звезде. Кад би му само једну дало! Та
колико их има тамо горе! Искао је само једну, ма
и најмању, да је унесе у своју пећину па да наложи
ватру њоме. Ни сунце не може бити друго ништа,
него место, где Велики Дух држи своју ватру, па
се поред ње не греје сам он, него цео свет. О, та
нема ти над ватром, над топлотом! И Силино се
дете боље осећа, кад лежи на сунцу, али ноћу нај-
више пати од грозне зиме, која у пећини влада.

Тако је Јојо премисљао, док га уморена не са-
влада сан; лагано му је санак свео капке преко
очију и оборио га на меком мирисавом лежају.

Свемогући му је послао неколико зрачака од
звезде, да му у сан улету небеску тајну, па кад
тајну сазна, биће срећан и увеличаће цело своје
племе; вредност јој се не да наплатити, благо, које
крије у себи милијоне чуда, и кад се хиљадама буду
нагомилале године над матером земљом, људско ће

племе све нова и нова чуда налазити помоћу
ватре.

Јојо је чудне снове снιο. Небеска нека рука пру-
жила се измеђ облака, узела је његову тешку брадву
од камена, па је њоме силно ударила стену; иза
ударца скочиле су варнице из камена, осетио је у
тај мах благу топлоту, од радости је кликнуо, стре-
сао се и пробудио.

Још под утицајем сна зграби своју брадву и свом
снагом удари у камен; али пламен није избио, него
се зачу врисак Силин, која се била уплашила од не-
обичне ларме.

Као кад се пуста река излије над равницом, тако
се изли гњев и очајање у Јојовој души. Као дивља
звер је почео ударати у камен, да му се освети,
што се узалуд мучи.

Јака лупа пробуди и Калара иза сна; мислио је
да његову љупу лупају. Скочи и прва му је помисао
била, да бега. Куда? — запита га разум. Викне Јо-
јово име, али је постеља Јојова била празна. Онда
нагне бегати, јер се лупа непрестано чула. Није па-
зио, откуд долазе гласи, уздао се у своје ноге а ове
га доведоше до Силине пећине.

— Шта ти је, господару? — изусти, кад виде
помамнога човека. Да ли зао дух уђе у твоју ми-
шицу? Или зар нема више дивљих зверова, те ка-
мен овај тучеш немилеце? Гле, где само! Иза тво-
јих удараца излећу ситне сјајне бубице из камена!
Једна је пала ту у траву; чекај да је ухватим за
Силино дете.

Кад је чуо име Силино, као обично стиша се
гњев Јојов; спусти подигнуту руку и очајно је гле-
дао: шта куши Калар по земљи!

— Ово није бубица! Погле, Јојо, шта може бити?

Јојо се нагне и лице му се зажари, очи му се
напуне суза: видио је што је тражио. Парченце
труда захватило је ватре од варнице, труд се уси-
јао и почео димити: пред њим је лежао небески
дар. Брзо метне на труд суве траве; ветрић му је
помагао; мећао је суве гранчице и ватра поче ши-
рити своју умилну топлоту. Срце му је од радости
јако куцало, кад је са парчетом жеравице ушао у
пећину Силину.

Жена и дете се поплашише. Али кад Јојо у пе-
ћини наложи ватру, светлост и топлота зажарише
лице болесног детета и док је зверало у ново чудо,
није осећало бол: топлота му изгони смртну хлад-
ноћу из тела.

Наскоро му се поврати румен у лице и Сила се
пресели у Јојову пећину. Онамо им је Калар пома-
гао уваљати и велики камен, из којег је прва вар-
ница искочила. Тај камен постаде огњиштем, које је
Сила сваки дан увенчавала свежим цвећем и сви су га

поштовали и чували као божији олтар. Дебели пламен је све већу светлост, све већу топлоту распростирао и при тој светлости је човек многе тајне решио и употребио их у своју корист, постао је господар

света, стварао је њоме чуда; али свој кућевни олтар, своје огњиште и данас поштује и чува од грешне руке и сваке опасности.

По С. З. с мађарског.

В.

УСПОМЕНЕ С ПУТА.

II.

НИкад не могу заборавити на час, кад се са-стадосмо са једним од најодушевљенијих и најплеменитијих лужичких родољуба, са Михајлом Хорником. Успомену на тај састанак не може ми ништа на свету изгладити из душе.

Лужички народ је тек капљица у пространом тунинском мору. Али се он за свој језик и своје име тако жарко и заносно одушевљава. А ја се томе ни мало не чудим. Народ, који у својој средини имаде таквих родољубивих прегалаца, као што је Хорник, као што беше покојни Смољар и други, такав народ не може клонути све до последњег човека.

Хорник је католички свештеник. Тада беше у најлепшим годинама. Не верујем, да је био премашио тридесет и пет. Стаса је средњег, обична. Али ход, црте на лицу и све кретање тела издају му пуно свежину духа, издају човека, који нема само једино себе и свој лични интерес пред очима.

Што тога човека особито краси, то је његова љубавност, предусретљивост и искреност, која човека ванредно привлачи. И то све тако је неусиљено и природно — чисто му се сва душа провиди.

До њега дођосмо у најбољи час — беше и код куће и доколан. Ми дакле у собу, а он нам одмах изађе на сусрет. Одмах је погодио да смо странци. То сам од прилике по његовим цртама опазио.

Прикажемо му се. Прво рекосмо, где се бавимо, чега ради дођосмо у Немачку; а завршисмо: да смо јужни Срби. Ове последње речи прођоше кроз Хорника, као нека електрична струја. Лице му се некако промену. Окану се тог часа руковања, него се изљубисмо као рођена, давно невиђена браћа.

Овај тренутак беше по мене од ванредног утиска. Кадгод га се сетим, као да ме неки виши осећаји задахну. Пред очи ми изађе слика Хорникова, као отеловљена идеја чисте братске узајамности и љубави.

„Ви Срби — ви удаљена браћа наша!“ — неколико пута би овај жарки родољуб узвикнуо, прекидајући своје приповедање.

У разговору са задовољством се уверисмо, како ти људи пажљиво прате наше дневне догађаје. Српске листове редовно читају. Хорник и пише српски

ћирилицом сасвим тачно. Доказа о томе имам у његовом писму, којим ме је по нашем повратку у домовину удостојио. С највећим интересовањем распитиваше о нашим упливним људима. Нарочито је изразио своје живо допадање према саборском раду у погледу народне школе.

„Интелигенција — особито мањих народа — треба да је једнодушна у погледу своје школе. Та у њој се развија душевни живот будућег народног подмлатка“.

У току разговора рекосмо, зашто поглавито амо дођосмо: „Не могосмо одолети осећајима, а да не видимо и да се не упознамо са браћом и њиховим приликама“.

Ове су речи очевидно најповољније утицале на Хорника.

„Мало нас је; али се сви трудимо, да што боље схватимо и извршимо дужности своје, које нас за народ вежу. Па тај сложни, једнодушни рад храбри нас, те још не очајавамо за наш народни опстанак“.

Предложи нам, да нас пре свега упозна са историјама Лужичко-српске Матице. Могао је мислити, да ће нас то веома интересовати.

Прелазећи преко прага главне дворане, у којој се држе Матичине седнице, мене је обузео осећај, о коме се ја не знам право изразити. Доста, да сам се осећао ванредно задовољним, некако усхићеним.

Ми у дворану, а наш поштовани пратилац некако необичним, свечаним гласом отпоче:

„Ово је Матица северних Срба — верна кћи јужне нам „Матице Српске“.

Дворана је доста пространа; облик јој је готово квадратан. Место за председника обележено је једним столом. Према њему су поређане столице у редове за чланове. По броју столица сме се судити, да је Матица врло леп број родољубивих Срба у своје коло прикупила. Броја се више не сећам. Али толико знам, да је сарамерно већи него код нас. Овај факт није баш најпријатније утицао на мене. Но данас тек ваљда боље стојимо — бар се ја тако тешим.

Обишавши дворану дођосмо и опет до председничког стола. Хорник га откључа, па извади лепу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

велику књигу. Корице су јој отворено црвене са златним порубом и насловним писменима. Беше то књига за уписивање гостију.

„Господо, нама је сваки искрен гост веома мио. Зато и хоћемо, да га вазда одржимо у лепој успомени. Молим дакле, да упишете и ви своја имена — али српски, ћирилицом.

Таквом позиву одазвасмо се врло радо. Та ово нам и онако беше прва прилика, да се у туђем свету, а ван својих приватних писама, могосмо потписати ћирилицом. Таква прилика указа нам се само још један пут и то у Хамбургу. Али о томе — кад опет будем доколан.

Обависмо и то, па пођемо из дворане. Ја се на прагу још једном осврнем к тим скромним, али сваког штовања достојним просторијама. Осећах врло добро, да сада последњи пут гледам то светилиште чистог, узвишеног родољубља. Зато и хтедох, да ту слику што верније упијем у душу.

Одавде се упутимо к учитељском државном семинару. Не потраја дуго, а ми се нађосмо пред једном зградом — не баш најновијом, али лепом, врло укусно саграђеном. Овакав стил зидања не опазисмо нигде у земљи. Не сећам се, да је икоја јавна просветна зграда тако сазирана.

Здање је на два боја, а доста подугачко. На оба краја, мало унапред изидано, подиже се по једно крилно здање, украшено са четири танка упоредна тороњчића, који се подижу од земље чак више крова. Међу овима су у сваком боју по три прозора. А онај део, који представља таваницу, озидан је са обе стране у виду неких степеница. Исти је такав један одељак и у средини здања подигнут са два крајња тороњчића и са два прозора на лицу у сваком боју. Простор пак између средњег и крајњих одељака испуњен је зидом на коме је са обе стране по пет прозора. По томе је дакле на здању у сваком боју по 18 прозора.

Ко не зна, па би се нашао пред овим семинаром, пре би помислио, да је пред каквим господстинским дворцем. Непосредно испред здања са обе стране улаза дала се густа хладовина, од красних дрвета, која су ту засађена као два шумарка. По томе онда само се средњи део здања гледаоцу доникле цео указује. Крајњи пак одељци овде-онде тек провирују кроз лиснато грање, што целој слици даје неку романтичну драж.

Испред овог сенастог места простире се широка равањ, а на овој баш према улазу смештен је леп водоскок, обрубљен красним цвећем.

Ја се код овог описа баш намерно толико задржах. Рад сам, да наш свет из овог једног само примера види, колика се пажња поклања у Саксонској заводима, који су намењени општој народној просвети.

Уђосмо дакле, па се пријависмо управитељу. Као свуда, тако и овде бесмо најлепше дочекани.

О самом семинару нећу овде ништа дађе спомињати. Ми смо о саксонским семинарима опширно говорили у нашем извештају, који је у своје време и у листу, а и у засебној књижици отштампан. Све оно дакле са неким тек изнимкама односи се и на овај семинар.

Међу професорима на овој школи беше и један од важнијих Лужичких Срба. Хорник нас упозна и с њиме. Из семинара дакле вратисмо се нас четворица.

Врло ми је жао, што данас не знам имена томе заслужном човеку. Ми до душе измењасмо и своје карте посетнице. Али његове ја више немам. У најновије доба морала ми је нестати. Сећам се врло добро, да му је на истој име с једне стране немачким, а с друге *ћирилицом* писменима наштампано било.

Ми и осим овог имадосмо овде доста прилике да се уверимо, како се у Будишину наша словенска ћирилица веома пази и уважава. И за чудо, нико нам се не потужује, да је од ње покварио очи!

Наш нови познаник беше повисок, сувољав и црноманасти човек. На бледом подужем лицу избијала је нека сета, меланхолија, дубока озбиљност. Говорио је врло мало, тихо и полако. Човек би помислио, да га је морао неки тежак удар снаћи. Али не; он беше увек такав.

Хорник нам је приказао истог господина, као одличног књижевника, нарочито као даровитог лужичко-српског песника. Мени је у толико више жао, што ми не остаде у рукама бар онај мали, али врло мили спомен од таквог човека.

Код прве улице растадосмо се с песником, рукујући се врло усрдно. А нас тројица одосмо да посетимо још и српску штампарију, у којој се печатају „Српске новине“ и остале лужичко-српске књиге.

После овог преостало нам је још да посетимо које најближе српско село и да се упознамо са уваженим родољубом Смољарем. Мислим, да не беше тада код куће, па зато и одложисмо посету.

Али о томе други пут.

Мита Нешковић.

КЊИЖЕВНОСТ.

НАШЕ КЊИЖЕВНЕ ПРИЛИКЕ И НЕПРИЛИКЕ.

(Наставак.)

На челу књижевном раду нашем стоји „Матица Српска“ са својим органом, „Летописом“. То је друштво поникло услед књижевне потребе у нас, и до данас се савесно држало своје дужности и свог позива. Уверени смо, да ће тако бити и на даље.

Не мислим се бавити организацијом Матицином; хоћу само да наведем прилике и неприлике, у којима то друштво данас ради, а на основу сопственог искуства.

Летопис, као орган Матице Српске, треба на сваки начин да је отмен часопис, и да је огледало савременог књижевног рада. У њ морају улазити такви чланци, који стоје на висини данашње образованости наше. Али Летопис је у првом реду српски часопис, те му је тако главни, управо једини задатак, да усавршава српску књижевност и науку. То пак не може бити другаче, него обнародовањем чланака писаца-Срба. Износити пак чланке страних писаца, било у преводу или преради, никако не одговара ни позиву ни достојанству таквог часописа. Та Летопис није и не сме бити поље за стилистичко вежбање, нити се у њему сме огледати преваљачка извежбаност младог или старог писца ког. Друго је што ваљан превод ког припознатог, класичког дела; у таквом случају има и превод своју вредност. Сви остали преводи, па и прераде немају места у органу књижевног друштва. Зато су на свету други српски часописи, и њихови ступци могу се — ако је уреднику право — пунити преводима и прерадама.

На жалост се у Матици Српској није доста пазило на то. У Летопис су улазили преводи и прераде обичних чланака, који се баве разним питањима, било научним, било друштвеним.

Нисам могао на ино, већ сам у одборској седници од 28. јула 1883. устао против тог поступка и поднео предлог у том смислу. Одбор је мој предлог условно примио, задржавајући себи право, да ипак прими који превод, ако му се свиди. Добро.

Но није остало на том. У листу „Српско Коло“ изашла је белешка о ондашњој одборској седници и безимени писац те белешке подметао ми је свакојаке намере, које се из мог предлога никако нису могле изнети. Он се шта више тако затрчао, да је превод претпоставио оригиналима! Ја ни дан данас нећу да знам, ко је био писац те белешке; али сам уверен, да се свагда држао сигурне обале превода и прерада, и да се никад није упустио у непрегледно

море оригиналних производа, на ком се тек може доћи до мете, али и до — бродолома.

Међутим ја безименом писцу нисам остао дужан, и одговорио сам му у 37. броју „Јавора“ од исте године. Писац није још ни до данас поднео дулику на моју реплику.

Зар нису то онда књижевне неприлике?! С најпоштенијом намером подносио ко предлог у хатар напретку књижевности своје а књижевна импотенција диже се против њега, не разлосима, него подметањем и сумњичењем.

Да није Летопис орган књижевног друштва, већ да је приватно подuzeће, не бих био рекао ништа, ма да би боље било, да и у такво подuzeће улазе оригинални чланци.

Но о том на другом месту.

Да пређем сад на другу ствар.

У одборској седници од 4. септембра 1878. доbio сам на оцену десет новела непознатог писца. Десет новела! То се не да прекувати тако брзо.

Кад је у нашим јавним листовима изашао извештај о тој седници, и у њему беше, да сам и ја оцењивач тих новела, добијем, после неког времена, писмо од неког Душана Кнежевића. У том писму открио се он као писац тих новела, хвали ме у звезде, како сам славан књижевник, и напоследку ме моли, да му новеле повољно оцинем, како би добио награду.

У први мах сам хтео да вратим новеле, и боље би било, да сам учинио; но предомислио сам се, те сам их задржао. Ипак сам доцније, кад сам прочитао новеле, одговорио Кнежевићу, да их не могу препоручити за награду, јер су тек покушаји. Али нуто белаја! У свом веку нисам добио тако неучтиво и ординарно писмо, као онда од Душана Кнежевића. У њему не само да је грдио мене, опоричући сва она лепа књижевничка својства моја, којима ме је у првом писму накитио, већ ми је и претио. То није било доста. Душан Кнежевић је написао и Матици писмо, у којем изјављује, да је он писац „Десет новела“. У истом писму вређао је друштво без сваког повода, и неучтивим је начином журио оцену и тражио свакако награду за своја дела. Одбор је на то послао „учтивом“ писцу дела натраг с тим, да од таквог човека не прима више ништа на оцену и награду. Душан Кнежевић је до душе доцније у писму признао, да је био неучтив и молио је, да му се име

не изнесе на јавност. Но одбор није могао на то пристати, јер му је рад јаван.

Шта да се каже сад на такав поступак таквог књижевног пустолова! У први мах је од мене хтео ласкањем да изголица повољну оцену, те тако можда и награду. Кад му то није испало за руком, окренуо је други лист, те је постао неучтив и безобразан, и претњом је хтео да изнуди награду својим умотворима. Матица и ја морали смо дакле претрпити сваке погрде зато, што нисмо били у ваљаност његових повила тако уверени, као он.

Ја Душана Кнежевића нисам познавао, али сам га држао за амбициозног почетника, те сам му онда у пријатељском писму казао своје искрено мишљење, држећи, да добар савет не шкоди ни старијим писцима а камо млађим. Какву сам хвалу пожњео за свој савет, навео сам мало час.

Да наведем сад још један случај са истим Душаном Кнежевићем.

Прошле године добије Матица на оцену и награду спев „Иконију“ од непознатог писца, који се пак потписао „Перо је мач“. Књижевни одбор преда мени тај спев на оцену а ја га после неког времена вратим одбору, с тим, да спев са слабе израде не заслужује да уђе у Летопис.

Чим је о тој седници изашао извештај у нашим јавним листовима, добије Матица од „Перо је мач“ писмо, пуно неучтивости и безобразлука. По „уљудној“ стилизацији тог писма познали смо, да је од Душана Кнежевића. И нисмо се преварили. У овдашњем листу „Наше Доба“ изашао је чланак, који је киптио од погрда на Матицу и на моју скромну личност. У том се чланку даље обрицало, да ће „Иконија“ изаћи у листу „Нашег Доба“, на нека онда публика реши, ко има право, писац или критичар. Али „Иконија“ није штампана ни до данас. А знате ли, зашто не? Јер је уредник дознао, да је „Иконија“

— књижевна крађа а прави је извор „Врдничка кула“ Јована Суботића. И „Наше Доба“ је мирно примило ту погрду на Матицу, у којој се замера, што није „Иконија“ примљена за Летопис, ма да је толико пута замерало Матици, што у свој орган прима „којешта“. Види се дакле, како се у тим новинама „објективно“ прати рад матичин.

Душан Кнежевић је по свој прилици држао, да се „Врдничка кула“ већ заборавила — није ни мени при читању „Иконије“ пала на памет — али се нашло људи, који памте и старија књижевна дела. И такав пустолов сме да грди друге, што не оцењују повољно „изворна“ дела, као што је „Иконија“!

Слаком је познато, да се за лаку каже, да у своје речи и сам верује. Тако и Душан Кнежевић. Он је био уверен, да је „Иконија“ баш изворно дело. Нећу ради потврде да наведем места из његовог писма; није моје, већ је Матичино; али у „Нашем Добу“ је било од прилике исто, као и у писму.

Нека мисли сваки, шта хоће, ја о свом књижевном раду мислим опет шта ја хоћу. Ради се по могућству. Нисам писао само критике, већ и дела, и то с тога, што је досадно бити непрестано књижевни жандар, и што је тако пријатно, грешити по кад кад и сам. Сад, у ком сам степену грешно, нека пресуди онај, који је на то позван; али допустити нећу никако, да се амбулантни „писатељи“ растресају нада мнош, и то с тога, што сам их у своје време отерао са поља, на ком они места немају. Срдита немоћ је у сваком случају смешна, а најемешнија онда, кад се осветом бламира. Док комарци зује око мене, нећу ни оком тренути; али кад хоће да ме убуду, онда ћу их поклопити шаком, и даље наставити свој рад, као да није ништа ни било. Не треба се том приликом жестити а најмање треба такав нападај узети трагички.

Милап Савић.

(Наставиће се.)

У М Е Т Н О С Т.

ЖЕЖУЛИНКА.

ЗА МЕШОВИТ ЗБОР СЛОЖИО А. МИЛЧИНСКИ.

Moderato

1. Же-жу-лин-ка ку-ка на бу-ку в ле-се, ку-ку, на бу-ку в ле-се

оз- ви се, ма ми- ла, оз- ви се где си, ку- ку, оз- ви се где си.

ти си је- ном та је- ди- на кте-ра ср- це ме ра- ни- ла, оз- ви се где

си, ку- ку, оз- ви се где си.

2. Заспивал славичек в хаји зеленом,
 Же ми, моје мила, своји небудем,
 Не будеме сполу ходит,
 Не будем се сполу водит,
 Ах, уж не будем,
 Ах, уж не будем.

3. Мјела сем холоубка, он ми улетјел,
 Же ја буду плакат, на то неспомњел,
 Улетјел ми до капради
 Снад се уж виц ненаврати
 Ах, ненаврати,
 Ах, ненаврати.

Ж И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

VI.

У Бечу 12-га децембра 1816.

Пречестниџиши Господине,
 мени любезниџиши и високопочитаемји!

Ј мыслим да сте већ примили мое писмо (или два уедно. Ј самъ Ваша два писма (одъ 21—24-ог Ноембра) уеданпутъ приміо. Александеръ е био кодъ мене и пріе вашегѧ писма и посліе. Ј самъ говорио са Давидовиџемъ, и гледаџемо да га намиримо. Онъ е заиста среџанъ: садъ е одредџен за Економію, и више неиде у Реалъ Академію него у Универзитетъ! Садъ има прилику ученъ безъ трага постати. Другиџ е еданъ био одредџенъ за Економію пакъ су видџели да ніе способанъ за то, и зато су га промиџнили и Александра метнули на нџгово мџсто. Како

изидџе из школе, съ мџста лйтнантъ; то е болџ него и директоръ, а камо ли учитель.

Ј самъ вама послао малу молитву (искрену и приятельску) одама вашимъ. Неманъскіџ самъ опазіо, но писамъ вам о нџму ништа писао: зашто самъ сумнио да ниесте вы мыслили Неманъиџа (т. е. свію Немани) народъ. Но опетъ е болџ и лџише Неманъинъ свакојко. Ј самъ већ поправіо у момъ листу. Поправите и вы у Гершиџевоџ Оди:

„Живу се сестара и браџе (а не браџа) езыку смџю“, браџа то е единствено число у женскомъ роду, како годъ и дџџа. Кажете: „Оне оде, кое не бы самъ смео показати S. S.“ А заръ бы му неке смџли показати? Та я мыслим да бы васъ и за гласъ народолубџца псовао (из зави-

WWW.U
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

сти). Оду къ самом' себи, и къ духу моему, ни самъ ни комъ читао осимъ Копытара и Гагића, и не дамъ ихъ изъ руку ни коме, а оне самъ друге дао све Давидовићу да прешпе, но не брините се ништа. Деде затегните гусле пакъ зашвајте о миру, али најпріе чисто србски, пакъ онда ако хоћете славенски. Радите и пшвајте еднако: то е едини начинъ благородно се светити непријатељима и све ихъ посрамити. Ја и Копытаръ радимо еднако. Ниесмо ми латинске ріечи сбогъ Срба узели, него сбогъ Енглеза и остальхъ народа, кои ншмачки не знаду. Ово ће дана гледати Копытаръ да вам' кнѣге покупуе: зашто е неколико дана затворена библиотека. Опетъ васъ молимъ: гледајте за оне косовске пшсне одъ Шлшнице Гргуревачке. Поздравите ми г. Фрушића,

зашто ми не пише? Старцу Борићу желимъ срећанъ путъ (ако се не полишмани: зашто се стари люди много премишљаю, а онима осталим' добаръ онакъ. Драго ми е што е Савка отишла у Београдъ, но ніе ми мило што ће ићи у Букорестъ: ја би вољбо да остану у Београду, али ваљда се не може. Шалъмъ вам' те турске тескере съ преводомъ заедно. Послао самъ Вам' (у новинама) писмо на хачжи Константина, него гледајте молимъ Васъ те га опремите по доброй прилици. Мой Сотрудникъ Копытаръ поздравља васъ любезно, такодьеръ и Фрушића. Пишите нам, немојте заборавити; а особито на оно предъшњи писмо мое.

Будите здрави и весели.

Вукъ.

ЛИСТИЊИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Великом Бечкереку.) Дружина српског народног позоришта завршила је своје овогодишње бављење у В. Бечкерек у Недељу 15. о. м. са „Нашим Сељанима“ Мите Поповића. У последње време приказани су били редом ови комади: „Краљевић Марко и Арапин“, „Марија Стјуартова“, „Стари бака и његов син хусар“, „Фауст“. У Сигетијевој познатој глуми гостовао је Л. Поповић у улози чича-Мије а његова жена, Л. Поповићка, у улози Црвенкове Милке. Исти дан, кад је била последња представа, давана је уз суделовање тамошњег певачког друштва као представа за народ и школску децу по други пут „Сабља Краљевића Марка“. Тој је представи почетак био у четир сахата после подне. — Из Бечкерка се кренула дружина у Перлез на једно четрнаест дана.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Петефијев „Апостол“ преведен је и на талијански. Превео га је Ђусене Касоне а Ивѣат Хелѣи је написао предговор. Превод је изашао у Риму накладом књижаре Манџонијево.

ЧИТУЉА.

Александар Островски, први драматичар руски, умрбо је 3. о. м. на добру свом у гувернији Костроми. Родио се год 1823. у Москви; отац му је био судски званичник, који је имао много деце те дуго времена живио сиротињски, док му се другом женидбом није побољшало материјално стање. Александар Николајевић, као најстарији син, рано је изгубио матер те у првој својој младости није добио скоро никакве

неге и васпитања. Ипак су га примили у гимназију, њу је свршио па се онда уписао у права али их није свршио. Затим је био намењен као регистратор код московског суда. Рано је избијати почео проицави му поематрачки дар; још ђаком је изучавао живот народни, нарочито живот Московских трговаца те је год. 1847. први пут изишао на јавност са драмским призором из трговачког света. Наскоро затим дошла је прва његова шаљива игра: „Погодићемо се већ“, са којом је наједаред засновао свој књижевнички глас. Онда је оставио своје звање па равнио необично плодну књижевничку радњу; сваке је године написао по једну нову драму. Главна су му дела уз горепоменућу шаљиву игру: „Сирота невеста“, „Сиротиња није срамота“, „Бура“, историјске драме: „Минин“, „Димитриј Самозванец“, „Василиса Мелентијевна“, „Војевода“. Најпосле се опет обрнуо народном животу те написао читав низ глума, међу којима су ове знамените: „Шума“, „Богате невесте“, „Последња жртва“, „Без мираза“ итд. Сваки образован Рус знаде те глуме, оне су постале својина народна. Осим тога је Островски превео мал те не целог Шекспира, више Калдеронових дела, многе талијанске и француске драме и шаљиве игре. Год. 1872. славио је двадесетпетгодишњицу свог књижевног рада; прошле је године био наименован за управитеља Московског градског позоришта. Баш је био наумио, да нове радове започне а старе да доврши, а оно га смете смрт. — Прашка „Политика“ овако карактерише Островског: Островски је припадао Гогољевој реалистичној школи, која је стресла са себе прах романтизма те се обрнула животу, истини. С Грибоједовим и Гогољем сачињава Островски троједницу у руској и светској књижевности и сјај те три звезде никад не може згаснути.

САДРЖАЈ: Рефлексије при заходу сунца. Песма Вл. М. Јовановића. — Живео Радаја! Приповетка са села. Срочио Панѣ Поповић. (Наставак.) — Милка. Песма Јосипа Берсе. — Ирина. Новела Сватоплука Чеха. Превео П. Падејски. (Наставак.) — Суморан дан. Песма од Војислава. — Из Старог века. I. Прво огњиште. По С. З. с мађарског В. — Успомене с пута II. Од Мите Нешковића. — Књижевност. Наше књижевне прилике и неприлике. Од Милана Савића. (Наставак.) — Уметност. Жежулинка. За мешовит збор сложио А. Милчински. — Листак. Песма Вука Стеф. Караџића. Износи на јавност Миливоје К. Бранковић. VI. — Листићи. Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.